

Artzt Tímea

Dawson helyett haverok

Lezárható-e valaha a kamaszkor? Meddig keringenek bennünk az első szerelmek és kudarcok emlékei? Nyerges Gábor Ádám második regényének és hatodik önálló kötetének színtere egy budapesti középiskola. Kíváncsiak is leszünk, mi történik a négy év során az „Osztály”

tanulóival, akiket az első tanítási naptól az utolsóig kísérünk, sőt még annál is tovább. Nyerges első *Sziránó* (2013) című kisregényében ifjúkori önarcképét festette meg, a második *Mire ez a nap végét ér* lehetne a kamaszkor lezárása, mégsem tűnik annak. A törekvésében iskolaregénnyé szélesített szövegtestbe folyton beékelődik egy másik (döltbetűvel szedett fejlődésregény), s ezek a szövegrészletek szétrobbantják az időkeretet, s magát a regényműfajt is, arról nem beszélve, hogy próbára teszik az olvasót.

A húsz fejezetre tagolt szöveg szokatlan felütéssel indul, a világ vagy talán az utolsó tanítási nap végét merevíti ki. A narrátor végignéz a városon, elképzeli, hogy ki mit csinál hajnali három óra tizennégy perckor, és azt tapasztalja, hogy a különféle cselekvések mellett egyetlen érzés közös: *„Magányosak voltak a szerelmesek, és magányosak voltak a magányosak is (...) ahogy magányosak voltak az ölelések, csókok, pofonok, seggtörölések és újsággal légyre mért (mellé menő) ütések is.”* Hamar kiderül, hogy az embereket inkább a külső körülmények, mintsem belső vonzalmaik rendelik egymás mellé. Mivel a közösségekben az ember nem vesz részt teljes személyiséggel, a szereplők ábrázolása is csak részleges lehet. Az „Osztály” szereplőinek bemutatása so-

rán a szerző hitelesen ragadja meg az egymást felületesen ismerő embereket, akik szerelemben, barátságban, családban és a nagyobb közösségekben meg nem értettséjük tudatában vannak részlegesen jelen.

Az utalások alapján a 21. század elején járunk, de a korszellem a '80-as éveket idézi. Az iskolarendszer az elmúlt negyven évben nem sokat változott hazánkban, ezért nem lepődünk meg az allegorikus („Világlegjobb Gimnázium”, „Osztály”, „Osztályfőnök”) megnevezéseken. Ami a regényt mégis inkább a múltat feldolgozó szövegek körébe utalja, az a közösségi média ábrázolásának a hiánya, ezért leginkább a középkorúakat szólítja meg. Az elitgimnázium tanulói a különórák mellett buliba, próbára, koncertre, kocsmába járnak, ha pedig nincsenek együtt, SMS-eznek. A családot itt már felváltja az iskola mint elsődleges szocializációs közeg, de a mai kamaszok virtuális térben való létezését nem jeleníti meg.

Nyerges több saját nézőponttal rendelkező diákot és olykor egy-két tanárt helyez a fejezetek fókuszába, így viszont senki sem válik főszereplővé, inkább csak mellékszereplők vannak. Fiúk, lányok, akik egymás mellé soródnak, s négy éven át osztályt alkotnak. A szereplők vagy az igazi (Laura, Szilvi) vagy a gúnynevükön jelennek meg (Kuka, Görccsegér, Fostóni, Faszkaresz). Sziránó, a különc művészlélek, eleve az általa választott becenevén vezeti be magát az osztályba. Okos húzás, ami nem jelent védőernyőt, csak különcséjét hangsúlyozza. Elitképző ide vagy oda, senki sem reflektál az irodalmi konstrukcióra, „*az orros faszi*”-ra, miként a szerző korábbi regényében hivatkozik rá (Sziránó, 2013).

A legtöbbet szerepeltetett diák Sziránó. Hogy kicsoda ő? Egy szentimentalista fiú, a szerelmi háromszögek kiszorított tagja, akiről nem annyira Rostand hőse, mint inkább Goethe *Werther*-je jut eszünkbe. Szeret szenvedni és írni. Irodalmi előzményeket keresve felmerül Kosztolányi *Esti Kornél*-ja, Krúdy *Szindbád*-ja és Karinthy (*Tanár úr kérem, Így írtok ti*) kötetének a világa. Nemcsak az érzékeny alteregók ábrázolása, az önreflektivitás, a nosztalgikus hang és a mondatok olykor Krúdy stílusát imitáló

áramlása miatt, de a helyzetek pontos beállítása és a stílusparódia igénye miatt is. Továbbá azért, mert a regényként aposztrofált mű valójában novellafüzér.

Az egyes fejezetek narratívája rendkívül kidolgozott. A belső és a külső nézőpontok váltakozásának köszönhetően több szemszögből látunk rá mindenre. Bár a nézőpontváltás termékeny eljárás, a szerző túlbonyolítja a kötetét azzal, hogy egy fejezeten belül három-öt szereplő és több novellányi téma is helyt kap. *A világ még nem érett meg ezekre az igazságokra* című fejezet egy diáklány belső monológjával indul, melynek témája Sziránó megbántása (1. téma), majd Sziránó reflexiója következik (2. téma). Még ugyanebben a fejezetben tanúi leszünk egy történelem-felelésének külső és belső nézőpontból ábrázolva (3. téma); majd részt veszünk egy tanári értekezleten (4. téma), végül két kolléga találkozásán, melyet a férfi rövid ideig randevúnak vél (5. téma). A regény ily módon igencsak próbára teszi az olvasót, akinek figyelnie kell arra, hogy az adott szövegegységben ki beszél éppen, hol lépünk át egyik sztoriból a másikba (ezt csillagok jelzik), ki veszi át a szót (néhány sor után kiderül), mi indokolja a történetek azonos fejezetbe fűzését.

Nyerges Gábor Ádám elbeszélésmódja feltehetőleg Krasznahorkai (*Báró Wenckheim hazatér*, 2016) hatására trükkösebb a vártnál. Miközben végig egyes szám harmadik személyű a narratíva, a szerző minimalizálja a narrátor külső megszólalásait, helyette párbeszédfoszlányokat és a szereplő gondolatait hangoztatja ki: „*Laura nem ezért tanult, mint mondta, nem a hülye táborozásért megy a Világlegjobb Gimnáziumba, de azért csak menjen el, nem kötheti mindig maga mellé a családja, nem akarják megfosztani az élményektől (első bógés), nem akarnak elnyomó, hárpia szülők lenni, akik magukhoz láncolják egyszem lányukat*” (*A vastagabbik boríték*). Ez az eljárás olyan hatást kelt, mintha a szereplő kívülről szemlélné önmagát, és saját magáról beszélne. Ez az énelbeszélésekhez hasonló élményt eredményez, csak ne lennének azok a mondatfolyondárok!

Nyerges ugyanis fogja Krasznahorkai László gyönyörűen hömpölygő, stilisztikailag harmonikus mondatait, és keresztezi

Kertész Imre pontosító technikájával: „Kevés rettenetesebbnek és félelmetesebbnek tűnő gondolattal kacérkodott, mint hogy az emberben, legyen bármily hanyag és figyelmetlen-feledékeny is, végsősoron valamilyen formában ott marad minden a múltjából, lényegében teljesen rekonstruálható és hozzáférhető állapotban. És kezdhet bármennyire is új életet, szerezhethet bárhány új barátot, nevetethet és örülhet bármennyit (egy ideje szinte egész sokat), történjen bármi is, ebből is marad majd egy ketrecnyi salak, bárhány évet pakol már így is rogyadozó belsejébe, bármily tisztán is próbálja tartani, évről évre, napról napra és percről percre mégis ezért lesznek egyre nehezebbek a lépések, fáradtabbak a mozdulatok és tompábbak az egyre nehézkesebben elinduló reggelek.”

A regény olvasása során gyakran elfáradunk (leginkább a *Mikor a rónán pacsirta dalol* című résznél), ilyenkor mindig felüdülést jelentenek az újabb fejezetek. Lágy fuvallat a kötetben Laura szólama. A lány összetett személyisége és józan hangja Grecsó Krisztián *Veráját* juttathatja eszünkbe, hiszen ott is férfi szerző szólaltat meg hitelesen női hangot. A Sziránó és Laura kapcsolatát tárgyaló részek, *A vastagabbik boríték*, vagy a padról félig eltávolított szerelmi vallomás – *Csak így lehetsz ve[lem]* igazán meghitt és szellemes szövegek. Laura egyik eszmefuttatása arra hívja fel a figyelmet, hogy az amerikai tinifilmek olyan vágyakat oltanak a lányokba, amelyeket nem tudnak megélni, mert *Magyarországon nincsenek Dawsonok*, azaz a kamaszfiúk körében nincsenek határozott, vagány, népszerű, okos, érzékeny, sportos szépfiúk. Nemcsak a hús-vér ideálok, de a mély barátságok is hiányoznak, helyettük csak haverok vannak, de ez utóbbi már Sziránó fájdalma, aki a barátságra is véresen komoly szövetségként tekint, s gyakran csalódik.

A „piéta pózában” szenvelgő Sziránó mellett a gondolatait nehezen artikuláló Kuka a legeredetibb figura. Kuka tétovasága kezdetben nagyon idegőrlő (*Éva evangéliuma*), de a regény végére övé lesz a legjobb belső hang, és hozzá rendelődik a kötet legkiemelkedőbb szövege, a *Valami bárgyú kedvesség*. Kuka személyisége és szerelmi élete a külső szemlélő számára groteszk

vonásokkal bír. A fiú ugyanis nem tudja elutasítani az idegesítő és igénytelen külsejű Teklát, inkább meglátja benne az élet által kínált „bárgyú kedvességet”, ahogy korábban szülei ajándékában: „*ekkoriban, tízévesen nem tudta, milyen zavarbaejtőek és sértőek a nyomorult szülők számára, akik a szart is kihajtják magukból, hogy a rájuk nehezedő, roppant adósághalom dacára is szerezzenek valami kis ajándékot a gyerekeknek, aki meg aztán itt röhög rajta már legalább öt perce, nyilván nem is örül neki*” (Valami bárgyú kedvesség). Kuka minden felé irányuló gesztust méltányolni akar, noha a helyzet abszurditását látva – műanyag golyókat önt ki a szőnyegre, aztán felporszívózza – röhögnie kell.

Kuka a kötet végére a gondolatait jól artikuláló Sziránó mellé kerül, sőt póz nélküli egyszerűségében fölé emelkedik: „*Sziránó úgy ült ott, mint aki mindig, minden körülmények közt el volt és van és el lesz árulva, magára lesz (van és volt) hagyatva. Kuka úgy ült mellette, mint ahogy szokott*” (Úgy tűnik, inkább lágytojás, mint fasírt). A haldokló édesanyjával élő Kuka valahol egy krisztusi embereszmény, miként Sziránó is szerethető a maga helyén, a novellaként működő fejezetekben, de Sziránó életművének vagy a szerző ki nem adott regényének betoldott szövegdarabjai eltávolítanak tőle. Az egyes szám harmadik személyű, valójában én-elbeszélő folyton visszakanyarodik hőséhez, az olvasó viszont már menekülne.

És van hová menekülni, hiszen a teljesítménykényszeres stréber lány (Görccsegér) jellemrajza kiemelkedő fejezet rész. Felfedi, hogy a stressz és a megfelelési kényszer hogyan változtatja büntudattal terhes földi pokollá az iskolaéveket (*Az allegorikus súlymérték fizikája*). Túllóg a négy év időkeretén az immár egyetemista Schneider Jakab nyomozása, melyet egy visszatérő kérdés („*Hol van Panka?*”) indít el. Ebben a tényfeltáró riportként felfejtett szerelmi történetben Faszkaresz testesíti meg Rómeót, Júliát pedig Panka, aki „*holvanpankaként*” híresül el. Pontosabban inkább hallgatnak róla, hiszen öngyilkossága tabutéma (*Nincs karácsony*).

Nyerges Gábor Ádám második prózakötete erényei ellenére túlírt és túlszerkesztett. Nincs határozott íve, novellafüzérként

viszont remekül működne. A szerző hatásosan társítja az eltérő stílusértékű szavakat, tudatosan rostálja a nyelvet, de nem tud lemondani a pontosító jellegű szóhalmozásról. A kimunkált elbeszéléstechnika mellett a véget nem érő mondatok és a túlsúfolt fejezetek próbára teszik a kortárs irodalom feszebb szövegekhez szokott kedvelőit. Hogy ez a toporgás a kamaszkori artikuláció tudatos imitációja-e, vagy egy másfajta nyelvhasználat, esztétika, ízléskultúra kifejeződése, mely ellenáll a trendnek, azt mindenki eldönti, mire a kötet végére ér.

Nyerges Gábor Ádám: *Mire ez a nap véget ér.* Prae.hu, Budapest, 2020.

